

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

УТКІНА ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.71.078.3

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ
ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДВНЗ «Університет банківської справи» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Самородов Борис Вадимович,
Харківський навчально-науковий
інститут ДВНЗ «Університет
банківської справи»,
директор.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Коваленко Вікторія Володимирівна,
Одеський національний економічний
університет Міністерства освіти і
науки України,
професор кафедри банківської справи;

кандидат економічних наук, доцент
Москаленко Наталія Віталіївна,
Університет державної фіскальної
служби України,
доцент кафедри банківської справи та
фінансового моніторингу.

Захист дисертації відбудеться 28 жовтня 2019 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в Державному вищому навчальному закладі «Університет банківської справи» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 1, к. 205.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи» за адресою: 04119, м. Київ, вул. Білоруська, 17.

Автореферат розіслано _____ 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

І. М. Боярко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сьогодні міжнародні фінансові інститути і банківське співтовариство посилюють увагу до питань запобігання використанню національних і світової фінансових систем з метою відмивання незаконно отриманих доходів. Оскільки банківські установи виступають в ролі своєрідних посередників між власниками тимчасово вільних коштів та тими, хто їх потребує, ймовірність того, що саме банки будуть залучені до схем легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, дуже велика.

Наразі банківська практика виробила достатньо механізмів управління кредитним ризиком, ризиком утрати ліквідності, ринковим та операційним ризиками. Водночас, банки продовжують недооцінювати ризики їх залучення в процеси легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або намагаються управляти ними традиційними методами. У зв'язку з цим, ефективне виявлення, контроль та мінімізація даних ризиків мають набути ключового значення в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Дослідженням ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (далі по тексту ризики ЛДОЗШ), займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Барановський, Ф. Бретт, О. Глущенко, Дж. Гросман, І. Дзедзик, С. Дмитров, І. Д'яконова, С. Єгоричева, Дж. Жданович, С. Ковальова, Я. Корженівський, Н. Леонова, А. Романова, І. Семеген, М. Худокормова. Питанню управління банківськими ризиками присвячені праці І. Балабанова, Т. Васильєвої, А. Єпіфанова, Є. Іуди, С. Козьменка, Л. Примостки.

Проте, недостатньо дослідженими залишаються питання належної організації управління ризиками ЛДОЗШ. Існуючі проблеми та незавершеність дослідження зазначеної проблематики зумовлюють актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає тематичній спрямованості наукових досліджень, які проводилися в ДВНЗ «Університет банківської справи», зокрема: у науково-дослідній роботі «Теорія та методологія трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни» (номер державної реєстрації 0117U00241), автором підготовлений розділ «Модель оцінки та управління банківським ризиком відмивання (легалізації) доходів, отриманих злочинним шляхом», в якому проаналізовані вітчизняна та зарубіжні системи протидії відмиванню кримінальних доходів і подана розроблена автором модель комплексного управління ризиками ЛДОЗШ в банках України.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретично-методологічних засад, розвитку методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо впровадження та удосконалення системи управління ризиками ЛДОЗШ у банках України.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначені та розв'язані такі завдання:

- уточнити сутність процесу відмивання незаконно отриманих доходів та обґрунтувати теоретичні підходи до визначення поняття «ризиків ЛДОЗШ»;
- визначити класифікаційні ознаки та фактори виникнення ризиків ЛДОЗШ та принципи управління ними;
- виявити чинники вразливості банківських установ до процесів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;
- охарактеризувати зв'язок ризиків ЛДОЗШ з типовими банківськими ризиками;
- дослідити сучасний стан впровадження ризик-менеджменту протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банках України;
- проаналізувати організацію оцінки ризиків ЛДОЗШ на національному рівні та рівень ефективності заходів, що вживаються на даний момент для попередження або зниження таких ризиків;
- обґрунтувати доцільність використання вітчизняними банками міжнародного досвіду боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, із урахуванням ризик-орієнтованого підходу;
- підготувати пропозиції щодо удосконалення організаційних аспектів управління ризиками ЛДОЗШ.

Об'єктом дослідження є управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банках України.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти створення та удосконалення системи управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банках України.

Методи дослідження. Для досягнення мети дисертації та поставлених завдань у роботі використовувались загальноприйняті та спеціальні методи дослідження: аналізу і синтезу, індукції та дедукції – при поглибленні теоретичних засад управління ризиками ЛДОЗШ та його класифікації; історичного та логічного аналізу – при уточненні поняття «банківські ризики ЛДОЗШ»; методи порівняння та систематизації – для виявлення причинно-наслідкових зв'язків ризиків ЛДОЗШ з іншими видами банківських ризиків; методи аналогій та компаративного аналізу – при визначенні доцільності використання зарубіжного та оцінці вітчизняного досвіду впровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; кластерного аналізу – при удосконаленні виявлення та моніторингу підозрілих фінансових операцій; наукового абстрагування та моделювання – при розробці практичних рекомендацій організації управління ризиками ЛДОЗШ.

Інформаційною базою дослідження є закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, Національного банку України, матеріали міжнародних фінансових організацій та звіти банків, дані Державної служби фінансового моніторингу України, рекомендації ФАТФ та

Базельського комітету з питань банківського нагляду, наукові публікації провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні теоретико-методологічних засад, удосконаленні методичних підходів до формування та розвитку системи управління ризиками ЛДОЗШ у банках.

Головні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

удосконалено:

- визначення поняття «ризик ЛДОЗШ», яке, на відміну від існуючих, урахує особливості їх прояву внаслідок впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, що дозволяє зосередити увагу на суб'єктно-об'єктному та причинно-наслідковому аспектах даного визначення;

- тлумачення сутності терміна «система управління ризиками ЛДОЗШ» у банках, що розглядається як сукупність управлінських заходів, яке, на відміну від існуючих, охоплює не лише сам процес виявлення (ідентифікації), аналізу, моніторингу та контролю ризиків, а й указує на необхідність його належного організаційно-економічного, методичного, інформаційно-аналітичного, нормативно-правового та фінансового забезпечення. Таке бачення дозволяє створити дієву систему управління ризиками ЛДОЗШ у банку;

- обґрунтування переліку різновидів ризиків ЛДОЗШ за класифікаційною ознакою «джерело виникнення», який, окрім загальноприйнятих, доповнено такими, як ризик впровадження нового банківського продукту або послуги; ризик, пов'язаний із особливостями проведення фінансової операції; ризик, пов'язаний із недосконалістю інформаційно-технологічного забезпечення банку, та ризик, пов'язаний із змінами у законодавстві та безпековою ситуацією в країні. Такий підхід підвищує рівень виявлення недоліків внутрішньобанківського управління ризиками ЛДОЗШ, тим самим покращуючи механізм ефективного відстеження підозрілих фінансових операцій та ідентифікації клієнтів;

- систематизацію чинників уразливості банківських установ до легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, яка, на відміну від існуючих, враховує рівень фінансової грамотності населення та рівень транспарентності фінансових потоків, що дозволяє зосередити увагу на переліку актуальних для країни загроз та специфіці діяльності системи фінансового моніторингу;

набули подальшого розвитку:

- методичний підхід до управління ризиками ЛДОЗШ у банках, який, на відміну від існуючих, базується на взаємодії та участі всіх підрозділів банку, а виявлення та аналіз таких ризиків урахує: аналіз причин, які призводять до залучення банківської установи в процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; зовнішніх та внутрішніх факторів, які спричиняють ризики ЛДОЗШ; аналіз ступеня впливу та взаємозв'язку

ризиків ЛДОЗШ з іншими банківськими ризиками; прогноз рівня наслідків участі банку в схемах легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Таке бачення дозволяє розробити дієві заходи з попередження залучення банківських установ до протиправної діяльності;

- обґрунтування механізму виявлення та моніторингу підозрілих фінансових операцій, який, на відміну від існуючих, ураховує особливості зв'язків певних груп клієнтів (родинні зв'язки із публічними діячами, їх пов'язаних осіб; встановлення реального бенефіціарного власника; відносини клієнта із потенційно ризикованою особою), виявлення прихованих мотивів проведення фінансових операцій клієнта та його належної ідентифікації, що в подальшому дозволить розробляти ефективні профілі ризиків клієнтів;

- науково-методичний підхід до впровадження системи комплаєнс-контролю в банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, що, на відміну від існуючих, включає такі етапи: SWOT-аналіз системи управління ризиками ЛДОЗШ в банку; комплаєнс-планування та прогнозування; розробка комплаєнс-методології; інтеграція елементів комплаєнс-контролю; моніторинг, контроль та складання звітності. Наголошено на необхідності тісної взаємодії системи комплаєнс-контролю із відповідними підрозділами банку, що забезпечить мінімізацію потенційних ризиків на ранніх стадіях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що окремі положення дисертаційної роботи доведено до рівня практичних рекомендацій.

Пропозиції дисертанта щодо поетапної побудови системи комплаєнс-контролю в банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, були використані Харківським банківським союзом для застосування у практичній діяльності банками Харківського регіону (довідка №5/2019).

Розроблений автором методичний підхід до управління, виявлення та аналізу ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банківській сфері були використані у роботі АТ «Креді Аґріколь Банк» у м. Харків з метою розвитку та впровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері боротьби із протиправною діяльністю (довідка № 86201/362 від 28.03.2019).

Результати наукового дослідження використовуються в освітньому процесі Харківського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи» при розробці навчально-методичного забезпечення та викладанні навчальних дисциплін «Аналіз банківської діяльності», «Банківська система», «Ризик-менеджмент у банку» (довідка № 29-001/1216 від 4.09.2019).

Особистий внесок здобувача. Усі результати наукового дослідження, що представлені у дисертації, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені та одержали позитивний відгук на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (м.Черкаси, 2015 р.); «Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції» (м.Харків, 2016 р.); «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (м. Харків, 2017-2019 рр.); «Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі» (м.Полтава, 2017 р.); «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах» (м. Полтава, 2018 р.); «Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи» (м. Львів, 2019 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права» (м.Полтава, 2019 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 14 наукових праць, з яких 4 у фахових виданнях, включених до міжнародних економетричних баз (з них 1 – до Web of Science, 3 – до Index Copernicus) та 1 стаття – у періодичному науковому виданні іноземної держави; 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,2 д.а., із них особисто автору належить 3,9 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 с. Список використаних джерел налічує 211 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими планами і темами, висвітлено наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів і стан їх апробації.

У першому розділі **«Теоретичні засади управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом»** проаналізовано теоретичні підходи до визначення сутності ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, наведені фактори виникнення ризиків ЛДОЗШ та їх класифікація, охарактеризовано управління ризиками ЛДОЗШ.

Проведений аналіз дозволив зробити висновки, що єдиного підходу до визначення сутності ризиків ЛДОЗШ немає. Переважна більшість науковців ототожнюють ризики ЛДОЗШ із ризиком залучення банку до процесів відмивання грошей або із ризиком використання банків у процесах відмивання грошей. Деякі з них наводять визначення поняття «ризики ЛДОЗШ» з точки зору втрат банку від залучення до протиправної діяльності. Однак, поза увагою знаходяться ті фактори, які у комплексі впливають на появу ризиків ЛДОЗШ.

Автором наведено власне бачення сутності ризиків ЛДОЗШ як ризиків свідомого або несвідомого залучення/використання банківських установ у схемах з відмивання незаконно отриманих доходів, які зумовлюються факторами внутрішнього (неефективна внутрішньобанківська система управління ризиками, залучення працівників банку до процесів відмивання коштів, недосконалість інформаційних систем) та зовнішнього (прогалини в національному законодавстві, високий рівень тіньової економіки, кримінальна діяльність клієнтів, низька фінансова грамотність населення) середовищах, що не виключає, як наслідок, ймовірність отримання банками матеріальних, фінансових, репутаційних збитків.

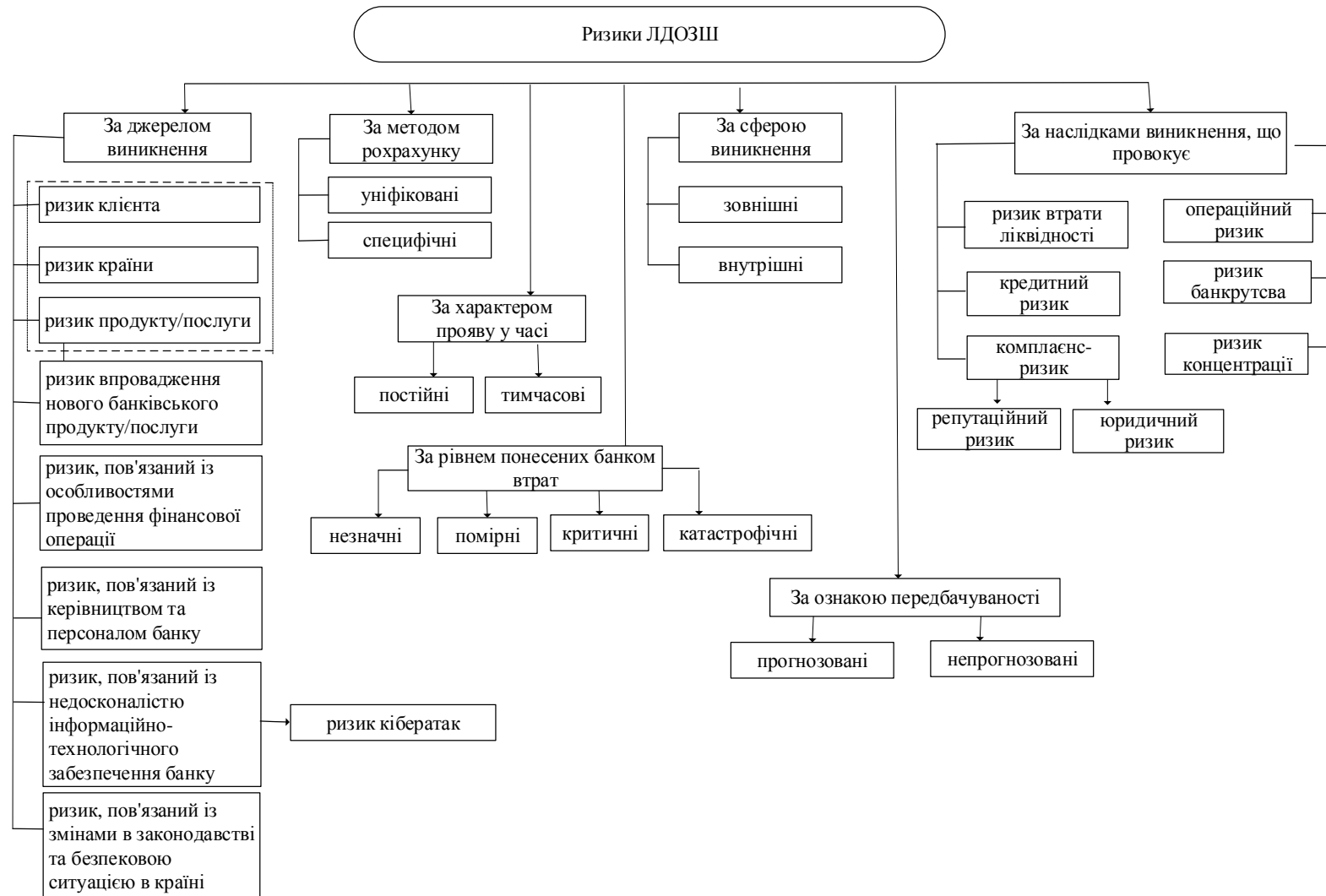
Поглибленню вивчення сутності ризиків ЛДОЗШ сприяє аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів появи ризиків ЛДОЗШ та їх класифікація (рис.1). Під зовнішніми факторами появи ризиків ЛДОЗШ розуміють: соціально-економічні (рівень тіньової економіки; рівень корупції; кримінальну діяльність; ризик інфляції; недовіру населення до фінансової системи країни; ризик, пов'язаний з рівнем фінансової грамотності населення); географічні (заборона на економічні відносини з іноземними державами; країнами з етнічними і політичними конфліктами, активним сепаратистським рухом; країнам, які підтримують тероризм).

Поряд з загальноприйнятими чинниками, які істотно впливають на вразливість банків до процесів відмивання незаконно отриманих доходів (корупція, тіньова економіка, обсяг готівки), на наш погляд, важливим є рівень фінансової грамотності населення внаслідок його нездатності ефективно розпоряджатись власними коштами, що створює живильне середовище для поширення структур, які займаються відмиванням доходів.

Виявлено, що ризики ЛДОЗШ пов'язані з іншими типовими банківськими ризиками, проте мають більш опосередкований характер, і, як правило, впливають на їх реалізацію. Головними, на нашу думку, ризиками, які безпосередньо впливають на появу ризиків ЛДОЗШ, є операційний та комплаєнс-ризик. Контроль та мінімізація даних ризиків значно знижує ймовірність залучення банків до протиправної діяльності.

У роботі запропоновано визначення сутності системи управління ризиками ЛДОЗШ як скоординованого комплексу управлінських заходів з організаційно-економічного, методологічного, інформаційно-аналітичного, нормативно-правового та фінансового забезпечення своєчасного виявлення (ідентифікації), вимірювання (оцінювання), постійного спостереження (моніторингу) та контролю за ризиковими подіями, пов'язаними із обслуговуванням клієнтів, які мають на меті здійснення протиправної діяльності, а також мінімізація негативних наслідків настання таких подій.

Рис. 1. Класифікація ризиків ЛДОЗШ в банку
Джерело: складено автором

Наведено основні принципи управління ризиками ЛДОЗШ, до яких відносяться: адаптованість; оперативність; інформативність; безперервність та комплексність; конфіденційність; обачність та динамічність.

У другому розділі «**Особливості організації управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банках України**» здійснено оцінку зовнішніх ризиків ЛДОЗШ в Україні, досліджено організацію ризик-менеджменту протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банках України, проаналізовано впровадження ризик-орієнтованого підходу у банках України та зарубіжних країн у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Проведений аналіз виявив недостатньо розвинену політико-інституційну складову а саме: низький рівень політичної стабільності (з 2010-2013 рр. близько 20-40%, починаючи з 2014 року – менше 10%) та неефективне державне управління (за Індексом державного управління у 2017 році Україна мала 5,41 балів та посідала 49 місце з 129 країн світу). Рівень тіньової економіки в середньому за останні 5-10 років становив близько 35-50%, що є високим показником порівняно з іншими країнами, що розвиваються. Було виявлено, що тіньові доходи країни мають більшою мірою економічні джерела походження, ніж кримінальні, а певна частина готівки в позабанківському обігу не відноситься до легальної діяльності, а є протизаконним переведенням безготівкових коштів у готівку.

У розрізі суб'єктів первинного фінансового моніторингу найбільшу кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції (ПФО), що підлягають фінансовому моніторингу, до Держфінмоніторингу України надсилають банки (рис. 2).

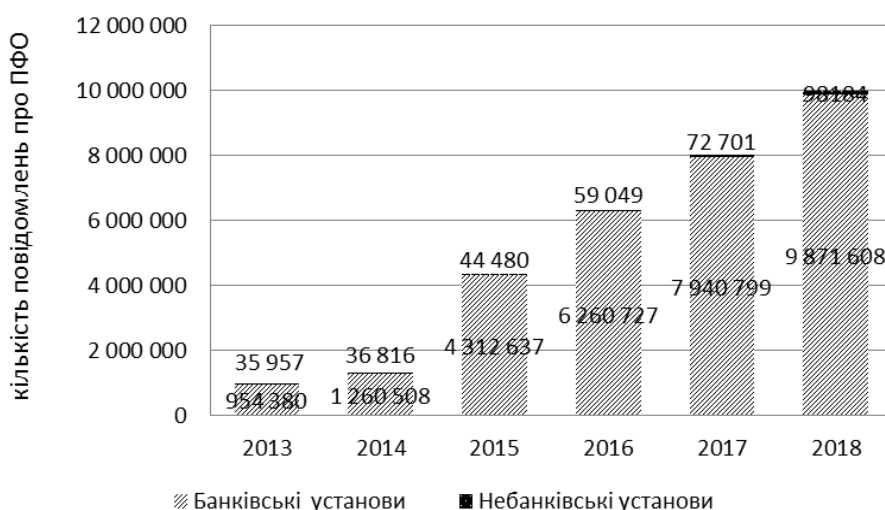

Рис. 2. Динаміка інформування Держфінмоніторингу про підозрілі фінансові операції банківськими та небанківськими установами у 2013-2018 рр.*

Джерело: складено за річним звітом Держфінмоніторингу за 2018 р.

*верхня межа вказує на кількість надісланих повідомлень про ПФО небанківськими установами

Однак, з огляду на це, ризик-менеджмент протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у вітчизняних банках досі недосконало організований. Досліджуваний нами ризик-менеджмент банків засвідчив низький рівень нормативно-правової бази з питань фінансового моніторингу, недостатню ефективність організованих та задіяних структурних підрозділів ризик-менеджменту, слабкість внутрішнього контролю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, про що свідчать застосовані до банківських установ санкції та штрафи (табл. 1).

Таблиця 1

Застосування заходів впливу/санкцій до банків за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу за 2016-2017 рр.

Показник	Кількість	
	2016 р.	2017 р.
Письмове застереження	44	37
Штраф на банк	33 рішення на загальну суму 9,6 млн. грн.	15 рішень на загальну суму 67,6 млн. грн.
Обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій	2	1
Рішення про невідповідність керівника банку вимогам законодавства України	1	1
Письмова вимога до банку з усунення (недопущення в подальшій діяльності) порушень законодавства	51	31

Джерело: складено на основі річних звітів НБУ за 2016-2017 рр.

Проведений компаративний аналіз дозволив виділити такі суттєві недоліки як в національній системі протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, загалом, так і в комерційних банках зокрема: недосконале чинне антилегалізаційне законодавство (відсутність унормування обов'язкової організації в банку системи комплаєнс-контролю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і належного технічного забезпечення ідентифікації клієнта та виявлення підозрілих фінансових операцій); низький рівень розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; відсутність інструментів перевірки достовірності наданої національними публічними особами інформації в їх електронних деклараціях, контролю за діяльністю політичних партій стосовно додержання встановлених законом обмежень їх фінансування; незабезпеченість організації спільних навчань правоохоронних органів та банківських працівників з метою обміну досвідом у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом; слабкий рівень забезпечення банків відповідними структурними підрозділами з дотримання встановлених вимог, правил, стандартів у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (комплаєнс); відсутність у більшості банків власних систем оцінювання ризиків ЛДОЗШ; недостатній нагляд за діяльністю

працівників банків у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, проведенням документарного аналізу, заходами контролю.

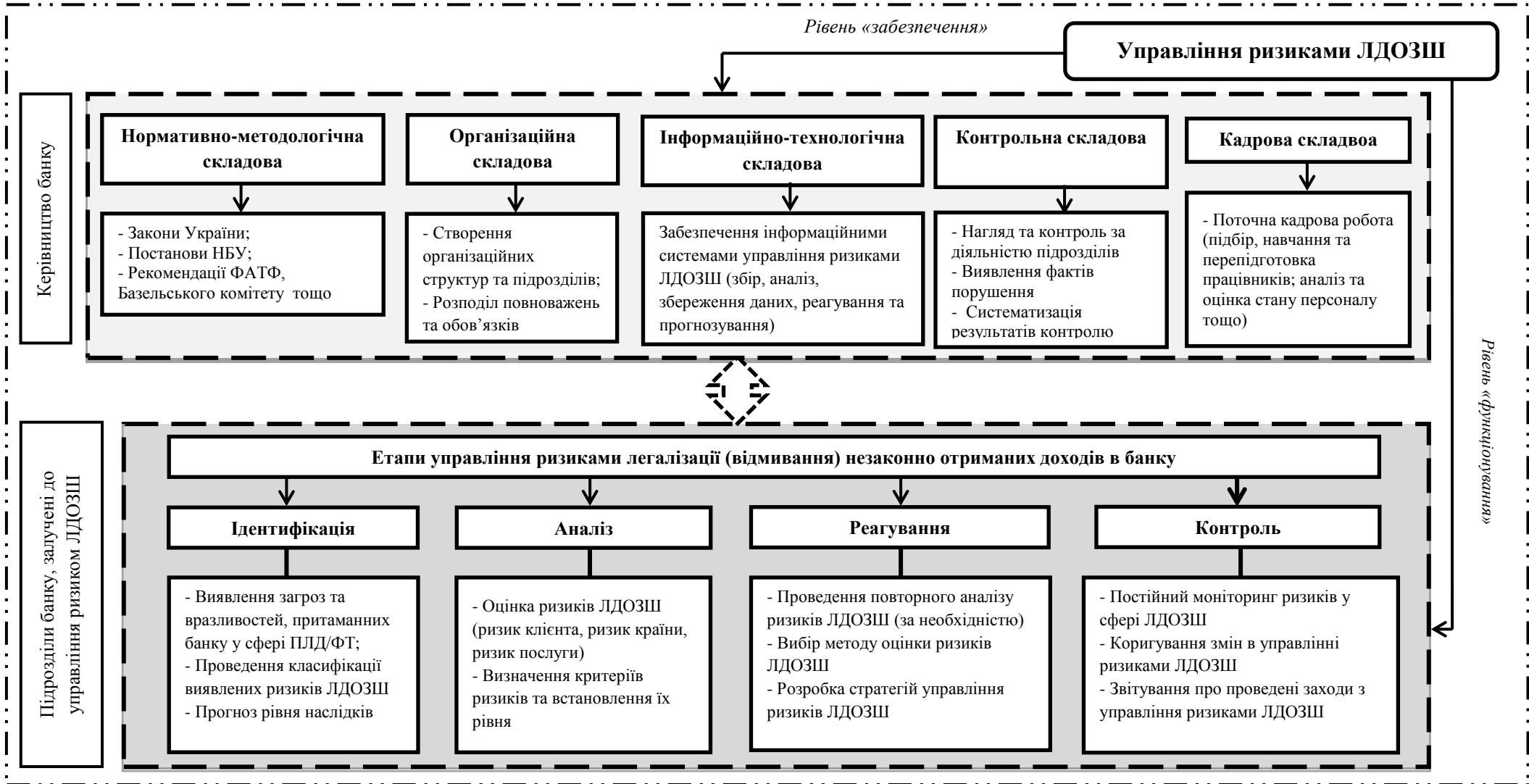
У третьому розділі дисертації **«Удосконалення та розвиток управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у вітчизняних банках»** наведено напрями вдосконалення складових управління ризиками ЛДОЗШ, розроблено підходи до їх оцінки за допомогою кластерного аналізу, удосконалено та обґрунтовано побудову системи комплаєнс-контролю як інструменту мінімізації ризиків ЛДОЗШ.

Підготовка до управління ризиками ЛДОЗШ, на нашу думку, має відбуватись на двох взаємопов'язаних рівнях: «забезпечення» та «функціонування» (рис. 3). Рівень «забезпечення» включає нормативно-методологічну, організаційну, інформаційно-технологічну, контрольну та кадрову складові, які забезпечуються керівництвом банку. Підрозділи банку, які залучені до управління ризиками ЛДОЗШ, на рівні «функціонування» займаються безпосередньо процесом виявлення, оцінки, моніторингу та контролю ризиків ЛДОЗШ. Такий комплексний підхід більш повно розкриває необхідність залучення всіх підрозділів банку до управління ризиками ЛДОЗШ та їх взаємозв'язку.

Наведена модель «трьох ліній захисту» для організації ризик-менеджменту в банку у сфері протидії легалізації доходів та фінансування тероризму. До першої лінії захисту відносяться бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки діяльності банку (фронт-офіси, підрозділи, які взаємодіють з клієнтами). Друга лінія захисту складається з відділів з управління ризиками та підрозділів контролю за дотриманням норм (комплаєнс). До третьої лінії захисту відносяться підрозділи внутрішнього аудиту з перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками.

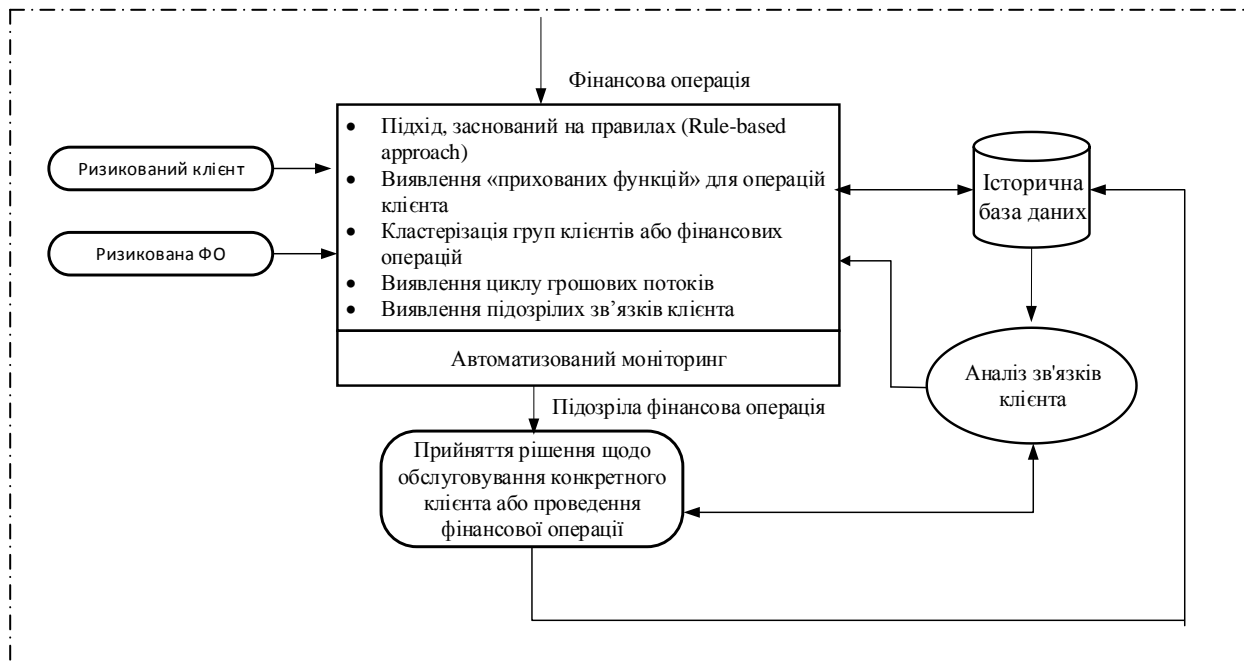
Запропоновано механізм виявлення та моніторингу ризиків ЛДОЗШ, який виявляє приховані мотиви проведення клієнтами фінансових операцій та враховує особливості зв'язків певних груп клієнтів (рис. 4). Така система відповідає за моніторинг та виявлення будь-якої трансакції, яка може порушити одне або більше встановлених банком правил, обраних на основі чинного законодавства, чи зафіксувати певну підозрілу поведінку клієнта, виявлену в інших законних операціях.

Запропоновано алгоритм удосконаленої кластеризації мінімального остовного дерева (УМОД) із використанням метрики несхожості, яка максимально скорочує порівняння відстаней між точками за рахунок поділу всіх даних (клієнтів банків) на верхній, нижній та середній набори даних і проведення порівнянь на основі розподілення, що дозволяє ефективно виявляти підозрілі трансакції з відмивання грошей і здатний сортувати викиди за ступенем аномальності. Такий алгоритм дозволяє фільтрувати велику кількість трансакцій та знаходити ознаки легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Рис. 3. Складові управління ризиками ЛДОЗШ в банку

Джерело: складено автором

Рис. 4. Блок-схема моніторингу ризиків ЛДОЗШ

Джерело: складено автором

Для розвитку управління ризиками ЛДОЗШ доцільно впроваджувати та постійно вдосконалювати систему комплаєнс-контролю у сфері протидії легалізації (відмиванню) незаконно отриманих доходів в банку, організація якої б складалась з п'яти основних етапів, а саме: проведення SWOT-аналізу внутрішньобанківської системи управління ризиками ЛДОЗШ для виокремлення основних проблем та недоліків; планування та прогнозування для формування комплаєнс-стратегії; розробка комплаєнс-методології – основних політик, процедур та методик у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; її інтеграція в управління ризиками ЛДОЗШ та подальший моніторинг та контроль впровадження розроблених методик. Такий поетапний підхід дозволить виявляти головні недоліки та проблеми ризик-менеджменту банків у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та вдосконалювати подальше управління ризиками ЛДОЗШ з метою протидії втягненню банку у протиправну діяльність.

Ключовим аспектом побудови системи комплаєнс-контролю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банку є співпраця з структурними підрозділами банку, а саме виконання ними функцій комплаєнс-контролю, що повинно забезпечити контроль потенційних ризиків на ранніх стадіях, спростити їх нейтралізацію та знизити потенційну можливість утрат від навмисних або ненавмисних дій працівників банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (табл. 2).

Виконання функцій комплаєнс-контролю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, підрозділами банку

Підрозділи банку	Компетенції комплаєнс-контролю
<i>Служба внутрішнього аудиту (здійснює моніторинг, перевірки та об'єктивну оцінку системи комплаєнс-контролю банку)</i>	Контроль за управлінням комплаєнс-ризиками та ризиками ЛДОЗШ. Виявлення фактів недотримання банком законодавства та норм у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Тісна координація зі службою аудиту з обміну результатами контрольних заходів.
<i>Відділ управління персоналом</i>	Перевірка якості виконання співробітниками банку покладених на них обов'язків у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Надання матеріалів тренінгів. Розробка, поширення та вдосконалення кодексів поведінки. Закріплення необхідних вимог у контрактах. Навчання та оцінка персоналу. Участь в розгляді ситуацій конфлікту інтересів.
<i>Підрозділ з управління ризиками ЛДОЗШ</i>	Виявлення клієнтів і операцій, схильних до ризику, невідповідності у внутрішніх процедурах і діях співробітників, які можуть призвести до застосування санкцій та втрати репутації. Надання методологічної допомоги при розробці внутрішніх документів з питань управління ризиками ЛДОЗШ. Підготовка звітів на основі наданої інформації.
<i>Юридичний відділ</i>	Виявлення внутрішніх та зовнішніх правових конфліктів. Аналіз стану внутрішньої і зовнішньої нормативної бази, участь у розробках проектів нормативних документів з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Правова оцінка порушень на предмет подальших юридичних дій і правових наслідків.
<i>Служба безпеки</i>	Участь у проведенні внутрішніх службових розслідувань питань шахрайства, зловживань, участі в корупційних діяннях, порушень у сфері захисту інформації. Узгодження внутрішніх документів служби з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.
<i>Фронт-офіси</i>	Надання консультацій з питань дотримання вимог законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та інших обов'язкових вимог, здійснення періодичного контролю їх виконання.

Джерело: складено автором

Автором запропоновано ряд принципів побудови системи комплаєнс-контролю, до яких відносяться: підзвітність, статусність, безконфліктність інтересів, забезпеченість ресурсами та підзвітність регулюючим органам.

ВИСНОВКИ

Проведене у роботі комплексне дослідження дозволило вирішити важливе наукове завдання – поглиблення теоретико-методологічних засад, розвитку методологічних підходів та розробки практичних рекомендацій для організації управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним

шляхом, у банках, що дало автору змогу зробити висновки теоретичного, аналітичного і науково-практичного спрямування:

1. Під ризиками ЛДОЗШ у банках слід розуміти ризики свідомого або несвідомого залучення/використання банківських установ до схем відмивання незаконно отриманих доходів, які зумовлюється факторами внутрішнього (неефективна внутрішньобанківська система управління ризиками, залучення працівників банку до процесів відмивання коштів, недосконалість інформаційних систем) та зовнішнього (прогалини в чинному законодавстві, високий рівень тіньової економіки, кримінальна діяльність клієнтів, низька фінансова грамотність населення) середовищах, що не виключає, як наслідок, ймовірність отримання банками матеріальних, фінансових, репутаційних збитків.

2. Класифікацію ризиків ЛДОЗШ у банках доцільно проводити за такими класифікаційними ознаками: джерело виникнення (ризик країни/клієнта/послуги; ризик впровадження нового банківського продукту; ризик, пов'язаний із особливостями проведення фінансової операції; ризик, пов'язаний із керівництвом та персоналом банку; ризик, пов'язаний із недосконалістю інформаційно-технологічного забезпечення; ризик, пов'язаний із змінами в законодавстві та безпековою ситуацією в країні); метод розрахунку (специфічний, уніфікований); характер прояву у часі (постійний, тимчасовий); рівень утрат (незначний, помірний, критичний та катастрофічний); передбачуваність (прогнозований та непрогнозований); сфера виникнення (зовнішній та внутрішній); наслідок виникнення (ризик втрати ліквідності, кредитний ризик, операційний ризик, ризик банкрутства, ризик концентрації, комплаєнс-ризик).

3. До принципів управління ризиками ЛДОЗШ слід віднести: адаптованість; оперативність та інформованість; безперервність та комплексність; конфіденційність; обачність та динамічність.

4. Основними етапами управління ризиками ЛДОЗШ є: ідентифікація (виявлення головних загроз та вразливості; прогноз наслідків; проведення класифікації ризиків); аналіз (оцінка ризиків; визначення критеріїв ризиків; з'ясування рівня ризику); реагування (вибір методів оцінки ризиків; розробка стратегій управління ними; формування ресурсної бази); контроль (звітність про управління ризиками; подальший моніторинг можливих ризиків).

5. Під зовнішніми факторами появи ризиків ЛДОЗШ слід розуміти: соціально-економічні (рівень тіньової економіки; рівень корупції; кримінальну діяльність; ризик інфляції; недовіру населення до фінансової системи країни; ризик, пов'язаний з рівнем фінансової грамотності населення); географічні (заборона на економічні відносини з іноземними державами; країнами з етнічними і політичними конфліктами, активним сепаратистським рухом; державами, які підтримують тероризм).

До групи внутрішніх факторів появи ризиків ЛДОЗШ належать: організаційні (ризик, пов'язаний із кадровою політикою; управлінські ризик; структура власності та власники банку; недостатній контроль вищого

керівництва); фінансові (ризик втрати платоспроможності; ризик зниження фінансової стійкості; погіршення фінансового стану клієнтів або партнерів); інформаційні (ризик втрати конфіденційної інформації; ризики, пов'язані із недостовірною інформацією; ризики, пов'язані із нестачею інформації); технологічні (рівень автоматизації діяльності банку; використання новітніх, інформаційних технологій для проведення фінансових операцій; недосконалість систем безпеки)

6. Під системою управління ризиками ЛДОЗШ у банку слід розуміти скоординований комплекс управлінських заходів з організаційно-економічного, методологічного, інформаційно-аналітичного, нормативно-правового та фінансового забезпечення зі своєчасного виявлення (ідентифікації), вимірювання (оцінювання), постійного спостереження (моніторингу) та контролю за ризиковими подіями, пов'язаними із обслуговуванням клієнтів, які мають на меті здійснення протиправної діяльності, а також мінімізація негативних наслідків настання таких подій.

7. Основними причинами вжиття НБУ заходів впливу до банків у сфері фінансового моніторингу є: неналежна ідентифікація, верифікації та вивчення клієнтів банку – публічних діячів, їх близьких або пов'язаних з ними осіб; незабезпечення виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу; недотримання порядку зупинення фінансових операцій; неналежне виконання банком обов'язку забезпечувати у своїй діяльності управління ризиками та здійснювати переоцінку ризиків клієнтів; невиконання обов'язку відмови у проведенні фінансових операцій; порушення порядків реєстрації фінансових операцій і подання уповноваженому органу необхідної інформації.

8. Серед основних видів ризиків в системі протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, найбільше впливають на суспільство, суспільні відносини та фінансову систему загалом такі: політичний і корупційний ризики; рівень тіньової економіки; ризик великого обсягу готівки; ризик, пов'язаний з міжнародними торговельними операціями; ризик, пов'язаний з наявною структурою предикатних злочинів у країні; ризик, пов'язаний з банківським сектором.

9. Проведений компаративний аналіз ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі України і зарубіжних країн дозволив виявити основні недоліки національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а саме: недосконале чинне антилегалізаційне законодавство (відсутність законодавчого регулювання обов'язкової організації в банку системи комплаєнс-контролю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та належного технічного забезпечення ідентифікації клієнта та виявлення підозрілих фінансових операцій); низький рівень забезпечення розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; відсутність інструментів перевірки достовірності наданої публічними особами інформації в їх електронних деклараціях; відсутність

контролю за діяльністю політичних партій з додержання встановлених законом обмежень їх фінансування; незабезпеченість організації спільних навчань правоохоронних органів та банківських працівників з метою обміну досвідом у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

10. Головними недоліками організації управління ризиками ЛДОЗШ в банках України є: слабкий рівень забезпечення банків відповідними структурними підрозділами з дотримання встановлених вимог, правил, стандартів у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (комплаєнс); відсутність у більшості банків власних систем оцінювання ризиків ЛДОЗШ; недостатній нагляд за перевіркою працівників банку в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, проведенням документарного аналізу, заходами контролю.

11. Удосконалення системи управління ризиками ЛДОЗШ повинно відбуватись як на рівні керівництва банку, так і на рівні функціонуючих структурних підрозділів. Для досягнення оптимального результату банки повинні комплексно використовувати методи, що дозволяють максимально повно впливати на джерело ризику і управляти можливими наслідками його реалізації.

12. Основними завданнями підрозділу контролю банку за дотриманням норм (комплаєнс) у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є: контроль дотримання банком законодавства, політик, норм та стандартів у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; забезпечення моніторингу змін законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і контроль імплементації таких змін; забезпечення організації контролю строків надання та достовірності звітності з питань управління ризиками ЛДОЗШ, взаємодії банку з клієнтами та контрагентами з метою попередження його залучення до незаконних операцій; забезпечення управління конфліктом інтересів на всіх рівнях організаційної структури банку, прозорості процесів; підготовка висновків про істотні зміни у діяльності банку та нові продукти в частині комплаєнс-ризиків їх впровадження й звітів з питань управління комплаєнс-ризиком; участь у дослідженні подій внутрішнього та зовнішнього шахрайств; забезпечення вимірювання, моніторингу, оцінки та мінімізації комплаєнс-ризиків та надання рекомендацій з попередження та пом'якшення настання негативних наслідків; надання роз'яснень керівникам банку з питань дотримання норм законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та професійних стандартів; забезпечення проведення навчання працівників з питань дотримання норм законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, професійних стандартів, культури управління ризиком, корпоративної етики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Уткіна О. В. Проблема належного виявлення ступеня ризику відмивання незаконно отриманих доходів банківськими установами України / О. В. Уткіна // Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – 2017. – №2 (23). – С.68-74 (0,55 д.а) (Web of Science; Index Copernicus; ResearchBib (Японія)).

2. Уткіна О. В. Зарубіжний досвід протидії легалізації злочинних доходів із застосуванням ризик-орієнтованого підходу в банківському секторі / О. В. Уткіна // Вісник Університету банківської справи. – 2017. – № 2. – С. 34–38 (0,63 д.а) (Index Copernicus).

3. Самородов Б. В. Класифікаційні ознаки ризику банківської установи у сфері відмивання коштів або фінансування тероризму / Б. В. Самородов, О. В. Уткіна // Вісник Університету банківської справи. – 2018. – №2 (32). – С.47-51 (Index Copernicus) (0,55 д.а). *Особистий внесок автора: проаналізовано фактори, які впливають на появу ризиків ЛДОЗШ у банках, удосконалено класифікацію ризиків ЛДОЗШ, запропоновані рекомендації банківським установам для встановлення довірчих кореспондентських відносин і належного розуміння та оцінки ризиків ЛДОЗШ (0,25 д.а.).*

4. Уткіна О. В. Характеристика управління банківським ризиком відмивання коштів/фінансування тероризму та напрями його вдосконалення / О. В. Уткіна // Фінансовий простір. – 2019. – №1(0,52 д.а.)(EBSCO Publishing (США), Open Academic Journal Index (ОАЖ), CiteFactor (США), Universal Impact Factor (Австралія), ResearchBib (Японія))[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/main/uk>.

Статті у закордонних періодичних виданнях

5. Aleksandra Utkina. Functioning of financial monitoring system in Ukrainian banks / A. Utkina // Scientific Council «European cooperation», Warsaw, Poland. – 2015. – № 2(2). – P. 39-48 (0,73 д.а.)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Уткіна О. В. Місце ризику відмивання кримінальних доходів в банківській системі України / О. В. Уткіна// Збірник тез ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (25-26 листопада 2015 р.) – Ч.: ЧННІ ДВНЗ «УБС». – 2015. – С.83-86 (0,15 д.а.)

7. Utkina O. The risk's value of laundering criminal funds in the banking system / O. Utkina // Збірник тез ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (17–18 березня 2016 р.) – Х: ХННІ ДВНЗ «УБС». – 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khibs.ubs.edu.ua/naukova-diyalnist/mizhнародni-naukovi-konferencii/mizhнародna-naukovo-praktichna-konferenciya-finansovo-kreditna-diyalnist-problemi-teorii-ta-praktiki/> (0,18 д.а.)

8. Уткіна О. В. Аналіз проведення першої Національної оцінки ризиків відмивання доходів та фінансування тероризму в Україні / О. В. Уткіна // Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (17 березня 2017 р.). – Х: ХННІ ДВНЗ «УБС». – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khibs.ubs.edu.ua/naukova-diyalnist/mizhnarodni-naukovi-konferencii/> (0,15 д.а.)

9. Уткіна О. В. Необхідність дослідження ризиків використання банківських операцій з метою легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом / О. В. Уткіна // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі» (22 грудня 2017 р.) у 3 ч. – Полтава: ЦФЕНД. – 2017. – Ч. 3. – С. 46-48 (0,13 д.а.)

10. Уткіна О. В. Теоретичні підходи до визначення поняття банківський ризик / О. В. Уткіна // Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (16 березня 2018 р.). – Х. :ХННІ ДВНЗ «УБС». – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khibs.ubs.edu.ua/naukova-diyalnist/mizhnarodni-naukovi-konferencii/mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenciya-finansovo-kreditna-diyalnist-problemi-teorii-ta-praktiki/> (0,13 д.а.)

11. Уткіна О. В. Проблема деріскінгу в кореспондентських банківських відносинах / О. В. Уткіна// Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах: (Полтава, 10 вересня 2018 р.) у 3 ч. – Полтава: ЦФЕНД. – 2018. – Ч. 2. – С. 40-42 (0,1 д.а.)

12. Уткіна О. В. Аналіз причинно-наслідкових зв'язків ризиків, які виникають в умовах легалізації (відмивання) незаконно отриманих доходів / О. В. Уткіна // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права: (Полтава, 26 січня 2019 р.) у 7 ч. – Полтава: ЦФЕНД. – 2019. – Ч. 7. – С.45-47 (0,13 д.а.)

13. Уткіна О. В. Кадрова політика як превентивний захід протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів у банківських установах / О. В. Уткіна // Збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (21 березня 2019 р.). – Х.: ХННІ ДВНЗ «УБС». – 2019[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khibs.ubs.edu.ua/naukova-diyalnist/mizhnarodni-naukovi-konferencii/> (0,18 д.а.)

14. Уткіна О. В. Вплив тіньового сектору на легалізацію злочинних доходів / О. В. Уткіна// Збірник тез XIX Міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи» (29 березня 2019 р.). – Л.: ЛННІ ДВНЗ «УБС». – 2019. – С.95-97(0,07 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Уткіна О.В. Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Університет банківської справи». – Київ, 2019.

У дисертації запропоновано авторське бачення поняття «ризик ЛДОЗШ». Висвітлено причинно-наслідковий зв'язок між ризиками ЛДОЗШ та іншими видами банківських ризиків. Проаналізовані фактори, які утворюють ризик ЛДОЗШ. Удосконалено класифікаційні ознаки ризиків ЛДОЗШ. Сформульоване власне бачення сутності системи управління ризиками ЛДОЗШ.

Визначено основні загрози та вразливість вітчизняної системи фінансового моніторингу, які безпосередньо впливають на ймовірність залучення банківських установ до протиправної діяльності. Оцінено рівень тіньової економіки та сприйняття корупції в Україні. Виявлено негативний вплив обсягу готівки на підвищення рівня ризику відмивання тіньових доходів, що є загрозою залучення банківських установ до протиправних діянь.

Досліджено динаміку інформування про підозрілі фінансові операції банківськими та небанківськими установами. На основі проведеного компаративного аналізу досліджено особливості впровадження ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі України і зарубіжних країн для протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Удосконалені складові управління ризиками ЛДОЗШ. Запропоновано механізм виявлення та моніторингу підозрілих фінансових операцій. Удосконалено алгоритм виявлення підозрілих фінансових операцій на основі кластерного аналізу груп клієнтів або трансакцій.

Розроблена модель поетапної побудови системи комплаєнс-контролю банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Охарактеризовано функції підрозділів банку з комплаєнс-контролю з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Запропоновано принципи побудови системи комплаєнс-контролю банку з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Ключові слова: ризик легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; банківська установа, ризик-орієнтований підхід; система управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; підозрілі фінансові операції.

АННОТАЦИЯ

Уткина А.В. Система управления рисками легализации доходов, полученных преступным путем. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности: 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ «Университет банковского дела». – Киев, 2019.

В диссертации предложено авторское видение понятия «риски легализации доходов, полученных преступным путем» (риски ЛДППП). Освещена причинно-следственная связь между рисками ЛДППП и другими видами банковских рисков. Проанализированы факторы, образующие риски ЛДППП. Усовершенствованы классификационные признаки рисков ЛДППП. Сформулировано собственное видение сущности системы управления рисками ЛДППП.

Определены основные угрозы и уязвимости отечественной системы финансового мониторинга, непосредственно влияющие на вероятность привлечения банковских учреждений к противоправной деятельности. Оценен уровень теневой экономики и восприятия коррупции в Украине. Выявлено негативное влияние объема наличных денег на повышение уровня риска отмыывания теневых доходов, что составляет угрозу вовлечения банковских учреждений в противоправные деяния.

Исследована динамика информирования о подозрительных финансовых операциях банковскими и небанковскими учреждениями. На основе проведенного сравнительного анализа исследованы особенности внедрения риск-ориентированного подхода в банковском секторе Украины и зарубежных стран для противодействия легализации доходов, полученных преступным путем.

Предложены усовершенствование составляющих управления рисками ЛДППП, механизм выявления и мониторинга подозрительных финансовых операций. Усовершенствован алгоритм выявления подозрительных финансовых операций на основе кластерного анализа групп клиентов или трансакций.

Разработана модель поэтапного построения системы комплаенс-контроля банка в сфере противодействия легализации (отмыыванию) незаконно полученных доходов. Охарактеризованы функции подразделений банка по комплаенс-контролю по вопросам противодействия легализации доходов, полученных преступным путем. Предложены принципы построения системы комплаенс-контроля банка по вопросам противодействия легализации доходов, полученных преступным путем.

Ключевые слова: риски легализации (отмыывания) незаконно полученных доходов; банковское учреждение, риск-ориентированный подход; управление рисками легализации (отмыывания) незаконно полученных доходов, подозрительные финансовые операции.

ABSTRACT

Utkina O.V. Money laundering risk-management in banks. – The manuscript.

The dissertation for obtaining a PhD degree of economic science in specialty 08.00.08. – Money, finance and credit. – SHEI «Banking University». – Kiev, 2019.

The vision of the concept of «money laundering risks in bank» is proposed. The basic theoretical approaches to the definition of the concept of «banking risk» are analyzed.

The signs and principles of classification of banking risk are considered and the causal link between the money laundering risks and other types of risks is discussed. A number of factors, which form the money laundering risk in banks, are analyzed.

The vulnerabilities of banking institutions to the laundering of criminal proceeds are systematized. A number of external (political, socio-economic, geographic) and internal (organizational, financial, informational, technological) risk factors of legalization (laundering) of illegally obtained income are considered. The impact of operational and compliance risk on the money laundering risk are influenced and proved. The features of classification of money laundering risks have been improved.

The basic principles of management of money laundering risks in bank are considered. The main stages of management of money laundering risks in bank are investigated. The method of identifying and analyzing the money laundering risks in bank are improved. The main methods for assessing the money laundering risks in bank have been investigated, and a number of their advantages and disadvantages are given.

An own vision of the essence of management of money laundering risks in bank is formulated, where the main components of the organization of management of money laundering risks in bank are a complex of organizational, economic, methodological, analytical, regulatory and financial procedures and measures.

The measures of influence on banks for violation of the legislation on financial monitoring issues by the National Bank of Ukraine are highlighted. The total number of measures applied by the National Bank of Ukraine for violating the legislation in the field of financial monitoring in the context of banking institutions is given.

According to the results of the first National Assessment of ML/FT, the main threats and vulnerabilities of the domestic financial monitoring system, that directly affect the likelihood of the banking institutions being involved in unlawful activities, are identified. The level of the shadow economy and the perception of corruption in Ukraine is estimated. The negative impact of the volume of cash on

increasing the risks of money laundering of shadow incomes, which constitutes a threat to banking institutions to be involved in illegal acts, is revealed.

The dynamics of reporting suspicious financial transactions by banking and non-banking institutions has been investigated. It was revealed that among the subjects of primary financial monitoring, the largest number of messages on suspicious financial transactions that are subject to financial monitoring are sent to the LPSFU by the banks.

The author has analyzed the experience of foreign countries in applying the risk-based AML approach in the banking sector. The list of countries with the highest and lowest risk of money laundering and terrorist financing has been reviewed. Based on the basis of our comparative analysis we have explored the peculiarities of introducing a risk-oriented approach in the banking sector of Ukraine and foreign countries to counteract the legalization of proceeds from crime.

The risk-management of legalization of proceeds from crime in domestic banks has been improved and developed. The model of organization of management of money laundering risks in bank is developed. The components and stages risk-management of money laundering risks in bank are improved. The main tasks of the Bank's Supervisory Board in the context of overseeing the risk management process in the area of money laundering and terrorist financing are proposed. The organizational structure of the risk-management process (the three line of protection model) is analyzed. The levels of functioning of the Bank's internal control system on anti-money laundering and terrorist financing are presented.

A mechanism for detecting and monitoring suspicious financial transactions is proposed. Algorithm for detecting suspicious financial transactions based on cluster analysis of customer groups or transactions has been improved.

The necessity of introduction of relatively new procedures of internal control of the bank on combating the money laundering and terrorist financing - the function of compliance, is emphasized. The basic directions of bank's compliance control in the sphere of combating money laundering and terrorist financing are considered. Responsibilities of the Bank's compliance department and its functions have been analyzed.

Keywords: money laundering risk, banking institution, risk-based approach, the money laundering risk-management in banks, suspicious financial transactions.